

Обмеженість концептів Іншого в обох парадигмах спонукає до їх суміщення, яке демонструє наявність прикладних інтонацій у трансценденталізмі (наприклад, у християнській етиці, в етиці І. Канта) і, навпаки, метафізичних мотивів у діалогістиці (зокрема, в Е. Левінаса). Поєднання трансцендентної та діалогічної іпостасей Іншого засвідчує його життєву близькість як горизонту, що, не втрачаючи своєї сакральності, одночасно наблизений до людини через дзеркало емпіричного світу. Подібне поєднання є кроспарадигмальним жестом і притаманне для досліджень інтегративного типу. У цьому контексті зразком такого дослідження є культурологічне тлумачення концепту Іншого.

Список використаної літератури

1. Левінас Е. Між нами. Дослідження. Думки-про-іншого : [пер. з фр.] / Еманюель Левінас. – К. : Дух і літера ; Задруга, 1999. – 291 с.
2. Лакан Ж. Стадия зеркала [Електронний ресурс] / Жак Лакан ; [пер. с фр. А. К. Черноглазова]. – Режим доступу : http://lacan.narod.ru/ind_lak/lac_r6.htm
3. Лакан Ж. Психоз и Другой [Електронний ресурс] / Жак Лакан ; [пер. с фр. А. К. Черноглазова] // Метафизические исследования. Вып. 14. Статус иного. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. филос. о-ва ; Алетейя, 2000. – С. 201–217. – Режим доступу : http://lacan.narod.ru/ind_lak/lac_r12.htm

Статтю подано до редколегії
12.09.2012 р.

УДК 17.021.2

Т. І. Васюк – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та релігієзнавства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Об'єктивність моральної оцінки вчинку

Роботу виконано на кафедрі філософії та релігієзнавства ВНУ ім. Лесі Українки

У статті актуалізовано проблему об'єктивності моральної оцінки вчинку в площині реальної поведінки особистості з урахуванням трансформації критеріїв самої оцінки під впливом якісних змін суспільної та індивідуальної моральної свідомості.

Ключові слова: об'єктивність, моральна оцінка, поведінка, вчинок, рефлексія.

Васюк Т. И. Объективность моральной оценки поступка. В статье актуализируется проблема объективности моральной оценки поступка в плоскости реального поведения личности с учётом трансформации критериев самой оценки под воздействием качественных изменений общественного и индивидуального морального сознания.

Ключевые слова: объективность, моральная оценка, поведение, поступок, рефлексия.

Vasjuk T. I. Objectivity Moral Evaluation of Performance. The paper updated the problem of objectivity of the moral evaluation of performance in the plane of the real behavior of a person subject to the criteria of the evaluation of transformation under the influence of qualitative changes in social and individual moral consciousness.

Key words: objectivity, moral evaluation, behavior, action, reflection.

Постановка наукової проблеми та її значення. Механізми об'єктивності моральної оцінки вчинку в багатьох аспектах іще не досліджені. Це зумовлено, насамперед, зміною моральних орієнтирів сучасної цивілізації, розширенням параметрів (характеристик) індивідуальної та суспільної моральної свідомості, якісними змінами форм самовиразу та самоутвердження будь-якого соціального суб'єкта. Трансформація багатьох традиційних уявлень про добро і зло змушує шукати нові підходи в розв'язанні проблем, пов'язаних із вихованням (самовихованням) особистості, її поведінкою, формами самореалізації, умовами морального вибору, міжособистісним спілкуванням, ставленням до природи, втіленням життєвих задумів та очікувань тощо. Усе це спонукає до вироблення

нових критеріїв оцінки життєдіяльності людини в площині її морального буття з урахуванням тих соціально-економічних перемін, які відбулися на пострадянському просторі.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Окремі аспекти означеної проблеми відображено в працях науковців радянського періоду, де вчинок розглядався в контексті моральної діяльності як специфічної сфери буття людини (С. Анісімов, Л. Архангельський, В. Блюмкін, Н. Зотов, Ю. Орлов, В. Соколов, Ю. Согомонов, Д. Шимановський та ін.). Моральна оцінка вчинку визначалася марксистсько-ленінською методологією, підґрунтям якої була насамперед ідеологічна та політична доцільність. Принцип первинності моральної практики послабив увагу до теоретичного аналізу внутрішнього світу людини, дієвості її моральної самосвідомості, об'єктивності моральної оцінки вчинку.

У зв'язку із розширенням діапазону впливу моральної діяльності, якісними змінами у сфері сучасної моральної свідомості в умовах глобалізації соціальних процесів, намітилися нові підходи в інтерпретації сутнісних аспектів морального вчинку. Серед праць українських авторів останнього десятиріччя, у яких досліджується проблема вчинкової діяльності, слід виокремити публікації О. Киричука, В. Роменця, Т. Кириленко, І. Манохи, В. Пискуна, Т. Титаренко, В. Татенко та ін. Тут подано своєрідний науково-психологічний метод, що поєднує засоби теоретичного та емпіричного дослідження вчинкових характеристик індивідуального буття людини, хоча в сучасній філософсько-етичній теорії недостатньо уваги приділено аналізу об'єктивності моральної оцінки вчинку.

Мета статті – дослідити механізми об'єктивності моральної оцінки вчинку як першоелемента поведінкової діяльності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Моральна оцінка – це схвалення або засудження діяльності людини з позицій тих вимог, які існують у моральній свідомості суспільства, етнічної групи, соціальної спільноти людей, тих чи інших особистостей. Своє позитивне чи негативне ставлення до об'єктів оцінки люди можуть виражати у вигляді похвали чи осуду, згоди чи критики, проявів симпатії чи неприязні, любові чи ненависті тощо. Особливу функцію моральна оцінка відіграє в поведінковій діяльності, яка є пріоритетною в житті людини. На відміну від вимог, зафіксованих у вигляді норм, принципів, які у формі загальних правил адресовані людям для того, що саме вони повинні робити, моральна оцінка зіставляє такі вимоги з конкретними явищами чи подіями, які вже мають місце у дійсності, фіксуючи їх відповідність чи невідповідність моральним критеріям. Оціночне судження: «Цей учинок – зло» – є виразом уявлення про належне і фіксується приписом: «Виховані люди не повинні так чинити, бо це суперечить не лише здоровому глузду, а й імперативності моралі». Тобто конкретні моральні оцінки «живляться» загальноприйнятими усталеними цінностями, які за своїм змістом мають об'єктивний характер.

Об'єктивне – це не лише те, що знаходиться поза межами моральної свідомості того чи іншого суб'єкта. Об'єктивним відносно свідомості конкретного діяльного суб'єкта виступає і моральна свідомість інших людей, форми їхньої життєдіяльності. Під об'єктивним також слід розуміти не сам відображений вчинок і його реальну цінність, а й зміст оціночного уявлення про цей вчинок чи морального явища, мислимий зміст, котрий у специфічній формі фіксує загальноприйняті моральні цінності. Заперечення пріоритетності таких цінностей унеможливує вироблення відповідних критеріїв, зміст яких найбільш повно відображав би сутнісну основу моралі як соціального феномена. У моральній оцінці людина усвідомлює не лише предметний зміст власних і чужих учинків, а насамперед їхню реальну цінність для себе та інших локальних суб'єктів, а також для суспільства чи інших соціальних спільнот.

Моральна оцінка в суб'єктивному вимірі рефлексивна за своєю природою. Під рефлексією ми традиційно розуміємо оберненість свідомості людини на саму себе, свій внутрішній світ, психічні якості і стани. Предметом моєї моральної оцінки можуть бути як я сам, так і інші особи та їхні вчинки. У випадку оцінки особистістю її власних мотивів момент рефлексії не викликає сумніву. Інша справа, коли предметом моральної оцінки є «чужа» особистість, «чужа» свідомість, де факт рефлексії завуальований, не так яскраво виражений. «Чужа» особистість ніколи не може бути прямим продовженням мого «я», копією моєї суб'єктивності, вона завжди залишиться «знайомим незнайомцем» на рівні глибинних основ своєї самості, які далеко не завжди перебувають у полі зору та відчуттів оточуючих, фіксуються рецепторами світосприймання на рівні міжособистісних стосунків. Виникає закономірне запитання: «Чи варто ставити питання про об'єктивність саме такої моральної оцінки, домінантою якої є суб'єктивність в її поліфонічному вимірі?» .

Оцінюючи поведінку інших, способи і форми виразу їхньої життєдіяльності, а також предмети, ситуації, явища, процеси (що можна назвати зовнішнім світом), особистість неминуче «інфікується» рефлексивним впливом свого внутрішнього світу, якісними характеристиками самосвідомості. У протилежному випадку оцінки суб'єкта практично позбавлені моральної цінності, «зустрічного руху», виключають момент рефлексії, хоча такі оцінки можуть бути пронизані категоричними судженнями й уявленням про добро чи зло. Якщо, скажімо, людина незадоволена жорстокістю, хамством, користолюбством оточуючих, але ніяк не співвідносить ці якості зі своїм «я», не задумуючись над тим, наскільки власна персона вільна від вказаних пороків (лише відчуває на собі «збитки»), тоді її незадоволення є грою «в одні ворота» і не може розглядатися як дійсно моральне незадоволення, що передбачає рефлексивний момент. Лише оцінюючи вчинок іншого як не властивий (або властивий) мені самому, тобто здійснюючи водночас суд над собою, особистість чинить як суб'єкт моральної свідомості. Оцінка спонук іншої людини моральна, оскільки вона впливає на власну моральну самосвідомість, моральне самопочуття, а через нього і на власну поведінку, форми самовиразу. Лише з урахуванням мотиву рефлексії можна вести мову про об'єктивність моральної оцінки, яка за своєю сутністю має антиномічний характер, оскільки передбачає суб'єктивну детермінацію.

Відсутність мотиву рефлексії у ставленні до іншого породжує девіантність стосунків на рівні авторитарної псевдодоброти, яка позбавлена діалогічності, взаємовідчуття, взаєморозуміння. Суб'єкт такої псевдодоброти вважає себе компетентним, досвідченим, духовно зрілим, хоча це не відповідає «оригіналу». Відчуття своєї переваги спонукає його до повчання, використання силових методів без урахування потреб та інтересів того, кому це адресовано. Такий суб'єкт є жертвою власної обмеженості, заручником своїх зашкарублених стереотипів, догматичного мислення, егоїстичних інтересів. Як справедливо зауважує В. Мовчан, «...укласти власне бачення добра в духовний досвід іншої людини – значить запрограмувати її життя і тим продовжити себе в досвіді іншого, ввести власне «я» у світ інших і тим увічнити його, позбавивши при цьому іншу особу самості, тобто пошуку істини буття, а отже, самоздійснення в людській неповторності» [4, 48]. Суб'єкт такої псевдодоброти, як правило, не розуміє своєї негативної ролі і чим активніше він проявляє таку «доброту», тим більшу відразу вона викликає. До речі, звідси – проблема, яка не позбавлена своєї об'єктивності в ракурсі міжособистісних стосунків: чи варто людині робити добро, коли вона про це не просить, або ж не бажає цього саме в цей момент? Така односторонність у стосунках наносить шкоду не лише об'єкту псевдодоброти, а й обертається трагедією для самого суб'єкта псевдодоброти (за відсутності в нього такого відчуття), який не меншу шкоду робить своєму моральному здоров'ю. Із цього приводу слід погодитися з думкою А. Мілтса: «Неусвідомлена шкода самому собі може проявитися, якщо шкодять іншим і, не помічаючи того, – шкодять собі, і якщо перетворюють доброту в тяжкий тягар для людей. Буває не тільки сліпа любов, але також принизлива і гнітюча допомога» [3, 120].

Об'єктивність оцінки передбачає аналіз сутнісних аспектів морального вчинку особистості, який є «лакмусовим папірцем» її життєдіяльності. В аналізі ціннісної структури вчинку потрібно зосередити увагу на єдності мотиву і результату, а також на критеріях оцінки поведінки особистості.

Існують різні позиції щодо окресленої проблеми. Перша з них ґрунтується на домінантній ролі моральної практики. Згідно з такою орієнтацією, потрібно оцінювати вчинки людей і покладені в їхню основу суб'єктивні наміри, виходячи з реальної суспільної цінності цих вчинків (С. Анісімов, Л. Архангельський, В. Бакштановський, І. Зеленкова, В. Немировський, О. Титаренко та ін.).

Протилежністю цієї позиції щодо тлумачення взаємовідношення моральної практики і свідомості є та, що приводить до висновку про необхідність орієнтування в оцінці людей переважно на суб'єктивні наміри і мотиви. Прихильники іншої позиції мають, по суті, подвійний погляд на взаємовідношення моральної свідомості і практики (критерії моральної оцінки), не надаючи пріоритету жодній стороні моралі. Вчинок як нерозривна єдність об'єктивного й суб'єктивного, наміру та результату, повинен оцінюватися і за своєю об'єктивною значимістю і за характером мотиву. За таким підходом цінність суб'єктивних мотивів ставиться в один ряд із цінністю реальних наслідків вчинку.

Альтернативні позиції – наслідок відсутності чітких критеріїв щодо вагомості вчинку і внутрішніх спонук, коли виникає розбіжність між ціннісними характеристиками суб'єктивних начал вчинку та об'єктивною значимістю його наслідків. Моральний вчинок, навіть у такому випадку, коли

він матеріалізується відповідно до суб'єктивних намірів і очікувань людини, ніколи повністю не збігається у своєму об'єктивному вимірі з направляючим складником його свідомості. Моральна практика (як і діяльність взагалі) набагато складніша і суперечливіша, в багатьох моментах непередбачувана, на відміну від людських намірів, поставленої мети. Об'єктивність моральної оцінки особистості в ракурсі її поведінки та вчинку ускладнюється корелятивним моментом втілення задумів і бажань, адже людська свідомість далеко не завжди повністю виконує свою прогностичну функцію. Звідси виникає проблема відповідальності людини за здійснене і перед собою, і перед іншими суб'єктами. Причому відповідальність існує не лише на рівні ситуативності результату, а й перспективності наслідків учинку (і для себе, і для інших).

Об'єктивність моральної оцінки особистості неможлива без урахування єдності зовнішнього і внутрішнього, змісту і форми, наміру і результату. Щоб прослідкувати лінію поведінки людини (яка є якісною характеристикою), недостатньо орієнтуватися лише на матеріалізований результат діяння і формувати на підставі часткових оцінок конкретних вчинків цілісну моральну оцінку особистості.

Домінантою теоретичного аналізу сутнісних аспектів вчинку є його мотиваційна основа. На рівні буденної свідомості нерідко мотиви вчинку зводять до стимулів, хоча це суперечить дійсності. Стимул (спонука) – більш ширше поняття, ніж мотив. У зв'язку із цим, окреслимо такі відмінності між мотивом і спонукою. Стимул (спонука) – це будь-яка безпосередня причина вчинку. Стосовно мети вчинку, то він не обов'язково збігається із причиною, яка передує дії. Так звані виправдовувальні мотиви усвідомлюються і проявляються після конкретної дії. Детермінантою безпосереднього стимулу найчастіше виступає зовнішня необхідність (зовнішній примус). Мотив – це завжди спонука, яка коріниться в глибинних прошарках самосвідомості на рівні почуттів, переконань, вірувань, потреб, інтересів, мети тощо. Звичайно, перераховані елементи самосвідомості детерміновані об'єктивними соціальними факторами, що є підставою фіксувати їх суб'єктивну відносність. Хоча людина сама здійснює моральний вибір і небезпідставно вважає, що діє з власної волі. Мотиви не просто спонукають до визначеної діяльності, вони надають їй суб'єктивний, особистісний смисл. «Моральне самовизначення відзначається тим, – зазначає Н. Вознюк, – що зовнішні вимоги стають внутрішнім самовелінням особистості, яке зберігає при цьому свою автономну самооцінку» [1, 83]. Суб'єктивний характер мотивів визначається тим фактом, що суб'єкт діяння згоден нести відповідальність за мотиви власного вчинку, але він не погоджується нести відповідальність за ті акти поведінки та їх наслідки, які не залежали від його волі й бажання.

Хоча не будь-яка внутрішня спонука може мати мотиваційний статус із відповідною моральною оцінкою. Деякі вчинки (і моральні, і аморальні) здійснюються спонтанно, під впливом неусвідомленого в момент активізації внутрішньої спонуки на рівні афекту або ж інстинкту. У таких випадках відсутня свідомо цілеспрямованість, вибір мотивів; дія фактично детермінується рефлекторною реакцією на виниклу ситуацію. Тут практично відсутня свідомо мотивація, у найкращому випадку вона проявляє себе постфактум для виправдання, обґрунтування, пояснення здійсненого вчинку (в юриспруденції такі дії називають немотивованими). Звичайно, не потрібно абсолютизувати немотивованість таких дій. Навіть афективно-інстинктивні спонуки певною мірою передбачають соціально-моральну основу, хоча вона не усвідомлюється особистістю в момент здійснення вчинку. На підсвідомий рівень опосередковано впливають різні детермінанти: соціальне середовище, звичаї, традиції, виховання, самовиховання, індивідуальний досвід тощо. Тому, втрапляючи в екстремальну ситуацію, люди по-різному проявляють свої інстинкти й афекти – від альтруїстичної до тваринно-егоїстичної форми вираження. Але в будь-якому випадку підсвідомі суб'єктивні спонуки рефлекторно (спонтанно) включаються в поведінку, не отримавши «санкції» на рефлексивному рівні. Усе це дає змогу визначати мотив як внутрішню і, головне, свідому спонуку до конкретної дії. «У зв'язку з цим, – як пише В. Малахов, – за своєю конкретною етичною спрямованістю вчинок може бути добрим або злим, але він принципово не може бути бездуховним – смисловий універсум людської духовності знаходить у ньому свою безпосередню реалізацію, предметно продовжується в неповторній ситуації його здійснення» [2, 279].

Мотиваційна основа вчинків потребує глибинного теоретичного аналізу з урахуванням і соціальних факторів буття, і особистісних детермінант на рівні самосвідомості. Шукати мотиви вчинку в якійсь одній площині означає завчасно позбавляти себе можливості зрозуміти внутрішній світ людини, її поведінку та спосіб життєдіяльності. Такий підхід унеможливорює формування об'єк-

тивних (адекватних) оцінок вчинку, виключає конфліктність мотивів, що інколи є вагомим стимулом самореалізації і самовдосконалення.

Одним із сутнісних аспектів морального вчинку є його оцінка, яка фіксує моральну цінність. Одразу виникає запитання: що є важливим для моральної оцінки вчинків – цінності мотивів чи цінності результатів? Відповідь на це запитання має велике практичне значення, адже ніщо так не виводить людину з рівноваги, як несправедлива (необ'єктивна) оцінка її вчинків. Одні вчинки ми оцінюємо як високоморальні, інші – як аморальні. Який смисл ми вкладаємо в ці судження? Як оцінити, чи правильно чинила людина в тій чи іншій ситуації, як розмежувати добро і зло в поведінці людини? Ці та інші запитання неминуче постають перед кожною людиною в площині її реального буття.

Будь-який вчинок є цілісним явищем, у якому в нерозривній єдності існують суб'єктивно-особистісні (мотиви) та об'єктивно-значимі (результати) елементи. Вчинок із його адекватністю можна зрозуміти як суб'єктивно мотивований результат і як об'єктивно реалізований мотив. Для адекватної оцінки окремого вчинку чи лінії поведінки важливо не просто кваліфікувати мотиви чи результати з погляду моральної цінності, без їх взаємозв'язку, а з'ясувати конкретне співвідношення цих цінностей і проаналізувати ті зовнішні умови, при яких ці мотиви переходять у результати. Лише з урахуванням цілісної структури вчинку можлива архітектоніка ієрархії вчинків, виходячи з їх моральної цінності. Звичайно, ідеальну цінність має вчинок, який стимульований високими мотивами і «матеріалізований» благородними результатами. І, навпаки, підлягають осуду вчинки, які мали негативні наслідки з причини аморальних мотивів. Між цими полюсами (морального й аморального) у поведінці існує більшість учинків, які можна кваліфікувати як відносно «правильні» і відносно «неправильні».

У структурі вчинку можна виокремити не один, а два його результати: перший можна умовно назвати предметний (власне «матеріалізований» результат) і другий – результат моральний, тобто моральну цінність учинку в цілому. Вказані результати можуть не збігатися з тієї причини, що корисний результат може бути наслідком вчинку, не вельми цінного з морального погляду. Або ж один і той же результат може бути наслідком вчинків сумнівних із позицій морального критерію. Отже, моральна якість вчинків у єдності їх мотивів і результатів не відповідає принципу суворої альтернативності, вона створює своєрідну ієрархію вчинків від абсолютної цінності до повної антицінності.

Неабиякий теоретичний і практичний інтерес має співвідношення цінності окремого вчинку з оцінкою поведінки в цілому, а також із загальною оцінкою людини як моральної особистості. Таке співвідношення вкрай необхідне для уникнення помилок у педагогічній та виробничій діяльності, сфері сімейного виховання, у міжособистісних стосунках тощо. Бо ж інколи мають місце поспішні висновки і висловлюються судження про моральне обличчя тієї чи іншої людини та її поведінки на основі декількох її вчинків. Звичайно, трапляються такі випадки, що достатньо й одного вчинку, щоб за ним судити про людину в цілому. Але було б несправедливо робити висновок про моральну неповноцінність людини на основі ситуативного проступку, ігноруючи її добродіяння в минулому.

Загальна лінія поведінки – це сукупність конкретних вчинків, тому кожна людина повинна нести відповідальність за кожен окремий вчинок, оскільки є такі вчинки, які змушують інакше оцінити моральне обличчя людини, оскільки розкривають її характер з несподіваної сторони – доброї чи поганої. Трапляється, що в нетиповій ситуації несподівано для оточуючих така людина проявляє риси героїчного характеру. І, навпаки, трапляється, що людина, яка мала високу моральну репутацію, здійснює вчинок, який змушує сумніватися в правильності попередніх її позитивних характеристик. Дуже важливо вчасно помітити аномальні прояви поведінки з метою впливу на них, так само, як гідно оцінити і своєчасно підтримати прагнення виправити лінію поведінки, залучитися до морального способу життєдіяльності.

Вчинки, які здійснюються людьми в різноманітних життєвих ситуаціях, можуть бути різними за своїм змістом і якістю, хоча за своєю значимістю вони визначають домінуючу лінію поведінки. У свій час на це звернув увагу Ф. Ніцше: «Як у зоряному світі трапляється по два сонця, що визначають шлях *однієї* планети, а інколи ці обидва сонця різного кольору то червоним, то зеленим світлом освітлюють одну планету, а світлячи одночасно, заливають її різними барвами, – так і ми... визначені складною механікою нашого “зоряного неба” – *різними* моралями, і наші вчинки навпере-

мін виграють різними барвами, й рідко бувають однозначними, а водночас не бракує випадків, коли ми здатні на *барвисті* вчинки» [5, 112]. Найбільш важливими для формування лінії поведінки, для вироблення життєвої позиції є вчинки, які можна назвати вузловими, поворотними. Як правило, в таких вчинках відбувається не просто вибір чергової форми поведінки з орієнтацією на конкретну ситуацію, а вибір системи цінностей (включаючи перехід від однієї до іншої). Такий перехід може бути морально регресивним, але він, водночас, може бути орієнтованим на п'єдестал високої моральності. Інколи люди у вирішальний момент життя здійснюють такі вчинки, які в подальшому будуть визначати їх спосіб буття на рівні високих духовних цінностей. У такий відповідальний момент людині важливо «не зігнутися», проявити максимум волі, що є запорукою самовдосконалення. Підтримати таку людину у вирішальний життєвий момент – моральний обов'язок оточуючих.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розширення параметрів суспільної та індивідуальної моральної свідомості під впливом глобалізації соціальних процесів зумовлює пошук нових підходів до визначення об'єктивних критеріїв моральної оцінки вчинку, а також спонукає до вироблення нової методологічної основи аналізу об'єктивності самооцінки особистості як автономного суб'єкта на рівні саморефлексії.

Аналіз об'єктивності морального вчинку потребує активізації досліджень, поєднуючи теоретичні засади етики, психології, педагогіки, соціології. Це насамперед стосується проблем суперечностей вчинку, різновидів та рівнів вчинкової активності, ситуативності та стратегії вчинку, універсальності загальнолюдських моральних цінностей у контексті мотиваційної основи вчинку, творчого потенціалу вчинкової діяльності як засобу гармонізації життєвого шляху, дієвості вчинку в процесі самовдосконалення, морального вибору в критичній ситуації, оптимізації екзистенційних основ буття тощо.

Список використаної літератури

1. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості : навч. посіб. / Н. М. Вознюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 196 с.
2. Малахов В. А. Етика: курс лекцій : навч. посіб. / В. А. Малахов. – К. : Либідь, 2001. – 384 с.
3. Милтс А. А. Гармоническое и дисгармоническое в личности / А. А. Милтс. – Рига : [б. и.], 1983. – 224 с.
4. Мовчан В. С. Нав'язливе добро як морально-етична проблема / В. С. Мовчан // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. : Філософські науки. – 2011. – № 24. – С. 44–50.
5. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / Ф. Ніцше ; [пер. з нім. А. Онишко]. – Львів : Літопис, 2002. – 320 с.

Статтю подано до редколегії
23.08.2012 р.

УДК [123+141.5]:159.923

Т. Я. Вербицька – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Сучасна картина світу як трагедія несвободи та ілюзій

*Роботу виконано на кафедрі філософії
та релігієзнавства ВНУ ім. Лесі Українки*

Статтю присвячено осмисленню трагічності буття людини в сучасному світі. Актуалізується увага на сучасних несвободах особистості. Показано взаємозв'язок понять «ілюзія» і «несвобода».

Ключові слова: картина світу, інформаційне суспільство, ілюзія.

Вербицкая Т. Я. Современная картина мира как трагедия «несвободы» и иллюзий. Статтю посвящено осмыслению проблемы свободы человека в современном мире. Сделан акцент на современных «ложных свободах» личности. Показано взаимосвязь понятий «иллюзия» и «несвобода».

Ключевые слова: картина мира, информационное общество, иллюзия.

© Вербицька Т. Я., 2012